

Pitkäaikaistyöttömät alueellisten Tikoteekkien atk-tukihenkilöiksi –projekti 2003-2004

Loppuraportti

Kehitysvammaliitto ry
Tietotekniikka- ja kommunikaatiokeskus Tikoteekki
Sirku Johansson
projektityöntekijä

Pitkäaikaistyöttömät alueellisten Tikoteekkien atk-tukihenkilöiksi – projekti 2003-2004

Pitkäaikaistyöttömät alueellisten Tikoteekkien atk-tukihenkilöiksi –projektissa koulutettiin neljään alueelliseen Tikoteekkiin tekninen avustaja, jotka kaikki työllistyivät koulutuspaikkaansa projektin päätyttyä. Projektin aikana luotiin pohja AAC-teknoologiaan erikoistuneiden teknisten vastuuhenkilöiden yhteistyölle, jota jatkossa kehitetään Kehitysvammaliiton Tikoteekin johdolla. Projektissa tehtiin myös teknisen avustajan toimenkuva, sekä perehdytysmalli, jonka avulla eri tekniset apuvälinekokonaisuudet voidaan käydä läpi uusien Tikoteekkityöhön tulevien puhe- ja toimintaterapeuttien kanssa.

Taustaa

Kehitysvammaliiton Tikoteekki teetti vuonna 2002 selvityksen¹ koko Tikoteekki-verkoston toiminnasta. Selvityksessä nousi esille mm. alueellisten Tikoteekkien tarve tekniselle tuelle. Tikoteekin asiakastyöstä vastaavat puhe- ja toimintaterapeutit kokivat ammattitaitonsa riittämättömäksi tietokonepohjaisten kommunikoinnin apuvälineiden ja tietokoneen käytön arvioinneissa, joissa tulee suunnitella ja toteuttaa tietotekninen apuvälineratkaisu. Kehitysvammaliiton Tikoteekin it-vastaava on konsultoinut ja tukenut alueellisia Tikoteekkeja, mutta resurssit eivät ole riittäneet koko Tikoteekki-verkoston it-tuen tarpeen kattamiseen. Useissa yhteyksissä on myös käynyt ilmi, että puhe- ja toimintaterapeutit ovat kokeneet, että he eivät pysty kehittämään tätä erikoissairaanhoidossa toteutettavaa apuvälinepalvelun osa- aluetta ammattitaitonsa mukaisesti, kun suuri osa työajasta kuluu erilaisten tietoteknisten kysymysten selvittämiseen, tietokoneiden hankinnoista, huolloista ja asiakkaiden neuvonnasta vastaamiseen. Tämän pohjalta haettiin RAY-rahoitusta projektille, jonka tavoitteena oli käynnistää viidessä alueellisessa Tikoteekissa teknisen avustajan koulutushanke.

Projektin tavoite

Projektin tavoitteena oli tukea projektissa toimivien alueellisten Tikoteekkien tietoteknisten apuvälinepalvelujen kehittymistä kouluttamalla pitkäaikaistyöttömistä, it-alalla toimineista henkilöistä teknisiä avustajia. Tavoitteeksi asetettiin myös valtakunnallisen ja alueellisen yhteistyön kehittäminen AAC- teknoLOGIAN parissa toimivien tahojen kesken. Lisäksi tavoitteena oli sellaisen koulutusmallin syntyminen, jonka avulla voitaisiin jatkossa kouluttaa teknisiä avustajia muihin Tikoteekki-keskuksiin, erityiskouluihin sekä kuntoutus- ja terapiayksiköihin.

¹ Tikoteekin asiakasarvioinnin toteutumisen ja tuottajayhteisöjen palvelujen tuottamiseen sitoutumisen arviointi osana Tikoteekki-verkoston kehittämisprosessia, Evalue Praxis Oy, huhtikuu 2003.

Projekti käynnistyy - rekrytointivaihe

Projekti käynnistyi vuoden 2003 alussa. Projektille myönnettiin 100 000 euroa henkilö- ja muihin kuluihin, sekä 25 000 euroa laitehankintoihin. Projektityöntekijänä aloitti tietotekniikkavastaava Sirkku Johansson, joka oli vuodesta 1997 toiminut Kehitysvammaliiton Tikoteekissa vastuualueenaan mm. alueellisten Tikoteekkien tukitoimet. Koska projektirahoitusta saatiin anottua vähemmän, projektiin valittiin viiden sijasta neljä alueellista yksikköä. Nämä alueelliset yksiköt olivat TAYS-Tikoteekki Tampereella, TYKS-Tikoteekki Turussa, KYS-Kommunikaatioapuvälinekeskus-Tikoteekki Kuopiossa sekä Seinäjoen keskussairaalan Tikoteekki. Projektityöntekijä laati kunkin Tikoteekin työntekijöiden kanssa ilmoituksen projektiin haettavan teknisen avustajan paikasta (liite 1). Tämä ilmoitus toimitettiin kunkin alueen työvoimatoimistoihin ja työttömien yhdistyksiin; yhteensä noin 70 eri työvoimatoimistoon ja työttömien yhdistykseen.

Hakijoilta edellytettiin koulutusta tai työkokemusta tietotekniikasta, kiinnostusta erityisryhmien tietotekniikan sovelluksiin sekä asiakastyöhön soveltuvuutta. Lisäksi tehtävään valittavan henkilön tuli olla pitkäaikaistyötön (saanut työttömyyspäivärahaa 500 työttömyyspäivältä), eli oikeutettu työnantajalle maksettavaan yhdistelmätukeen. Ilmoitusten perusteella projektiin saatiin hakijoita seuraavasti: Tampere 5, Turku 7, Seinäjoki 4 ja Kuopio 3 hakijaa. Seinäjoen Työvoimatoimisto toimitti projektityöntekijälle tiedot 10 ehdokkaasta, joista valittiin osa puhelinkeskustelun jälkeen haastatteluun. Myös Kuopion Työvoimatoimisto toimi aktiivisesti pyrkiessään saamaan soveltuvia hakijoita projektiin. Osa kaikista hakijoista kutsuttiin haastatteluun, jonka suorittivat projektityöntekijä ja kunkin alueellisen Tikoteekin työntekijä. Haastattelussa käytettiin Kehitysvammaliiton Tikoteekissa suunniteltua haastattelulomaketta.

Projektiin valittiin tietoliikenneteknikko Hannu Myllyrinne (TYKS-Tikoteekki, Turku), autosähköasentaja Mauri Sahaviita (Seinäjoen Tikoteekki), sairaanhoitaja Kirsi Nieminen (TAYS-Tikoteekki, Tampere) ja puhelinasentaja Seppo Virta (Kommunikaatioapuvälinekeskus/Tikoteekki, Kuopio). Heistä Niemisellä ja Sahaviidalla oli suoritettuna myös tietojenkäsittelyn ammattitutkinto. Työsuhde alkoi kaikilla 5.5.2003, paitsi Hannu Myllyrinteellä 16.6.2003 (5.5. –15.6.2003 oli Kelan työharjoittelujakso). Kehitysvammaliitto teki kaikkien kanssa työsopimuksen ja työaika oli kaikilla projektiaikana 30 tuntia viikossa.

Projekti maksoi projektiin osallistuvien palkan lisäksi koulutuksiin liittyvät kustannukset kuten matkat, majoitukset, päivärahat ja tarvittavat välineet; sairaalan edellytettiin järjestävän

työtilat. Työsopimuksen tekovaiheessa laadittiin myös sopimukset Kehitysvammaliiton ja kunkin projektiin osallistuneen sairaalan välillä. Jälkeenpäin voitiin todeta, että niissä ei määritelty riittävän tarkasti kaikkia käytännön vastuualueita, kuten esimerkiksi sitä, miten työterveyshuolto tulisi järjestää.

Projektin koulutusvaihe

Projektin 20 kuukauden koulutusvaiheen aikana toteutui 20 työkokousta, joihin kaikki koulutettavat henkilöt osallistuivat. Lisäksi tänä aikana projektityöntekijä teki 37 (26 / 2003, 11 / 2004) ohjaus- ja konsultointikäyntiä projektiin osallistuviin alueellisiin Tikoteekkeihin. Työkokousten suunnittelusta ja järjestämisestä vastasi projektityöntekijä, ja kouluttajina toimivat Tikoteekkiverkoston työntekijät sekä apuvälineiden jälleenmyyjät. OYS-Kommunikaatiokeskus-Tikoteekin tekninen ohjaaja Miikka Sinervo osallistui useimpiin projektiryhmän työkokouksiin/ koulutuksiin. Hän on tehnyt vuodesta 2000 OYS-Tikoteekissa kommunikoinnin ja tietokoneen käytön arviointeja teknisen ohjaajan tehtävissä ja tämän työkokemuksen pohjalta hänen roolinsa teknisen avustajien ryhmän syntyemisessä ja kehittymisessä oli merkittävä. Osa projektin sisäisestä koulutuksesta oli myös avointa kaikille Tikoteekkiverkoston työntekijöille, mutta tämä osallistuminen jäi varsin vähäiseksi.

Koulutustilanteet olivat kolmentyyppisiä:

1. Perinteistä opetusta; kouluttaja luennoi ja näytti omalla koneellaan esim. ohjelman ominaisuuksia ja ryhmä toisti perässä omalla koneellaan.
2. Jokaisella koulutettavalla oli oma aihe, josta valmisti ja toteutti koulutuksen ryhmälle.
3. Pajatyypinen työkokous, jossa kokoonnuttiin ottamaan yhdessä selvää uudesta asiasta.

Kaikissa koulutustilanteissa oppimisvastuu oli projektilaisilla itsellään. Mitään ohjelmansovellusta tai laitetta ei opiskeltu perusteellisesti alusta loppuun, vaan tavoitteena oli ennemminkin päästä alkuun ja saada yleiskuva uudesta laitteesta tai ohjelmasta, jonka jälkeen asiaan perehtyminen olisi itsenäistä. Tämän tyyppisen koulutuksen ongelma on siinä, että tieto jää pinnalliseksi, kun asioita joudutaan opiskelemaan varsinkin uran alussa ilman asiakas- tai käyttäjäkontaktia. Sen vuoksi moniammatilliset ”opintopiirit” olisivat parempia kouluttajia uudelle työntekijälle, sillä vasta yhteinen tietotaito ja apuvälineiden käyttäjiltä saatu palaute muokkaavat työntekijästä asiantuntijan. Toisaalta pelkästään teknisistä vastuuhenkilöistä koostuva ryhmä pääsee tietyissä teknisissä kysymyksissä syvemmälle.

Koulutuksen aiheet – perehdytysmalli

Tavoitteeksi asetettu koulutusmallin luominen ei projektissa toteutunut siinä laajuudessa kuin suunnitteluvaiheessa ajateltiin. Sen sijaan projektissa toteutetusta koulutuksesta voidaan erottaa aihekokonaisuudet, joihin Tikoteekki-apuvälinekeskuksen teknisen työntekijän on perehdyttävä voidaakseen vastata erilaisiin asiakastyössä tuleviin haasteisiin. Tämän perehdytysmallin avulla käydään myös eri apuvälinekokonaisuudet läpi uusien Tikoteekkityöhön tulevien puhe- ja toimintaterapeuttien kanssa.

1. perusasiat puhetta tukevasta ja korvaavasta kommunikoinnista
2. symbolityökaluohjelmat
3. virtuaalinäppäimistö- ja hiirisovellukset
4. puhesynteesisovellukset
5. kommunikointiohjelmat
6. erikoisnäppäimistöt ja –hiiret ja käyttökytkimet
7. kommunikointilaitteet
8. asiakastyön toimintamallit

Projektissa järjestettiin koulutusta seuraavasti näistä aihealueista seuraavasti:

1. perusasiat puhetta tukevasta ja korvaavasta kommunikoinnista (mm. 27.5.2003)
2. symbolityökaluohjelmat (Boardmaker, Symbol for Windows-sarja, Piktogram Kuvapankki, Symbolikirjoitus2000)
3. virtuaalinäppäimistö- ja hiirisovellukset (Wivik, OnScreen, HandsOff, The Grid, Discovery Switch, Dragger, Click’N’Type, FreeSpeech)
4. puhesynteesisovellukset (Mikropuhe, Infovox, aLeksis)
5. kommunikointiohjelmat (Struktur, The Grid, Assistant, Discovery Switch, Symbolikirjoitus2000, Clicker, Imagetalk)
6. erikoisnäppäimistöt ja –hiiret ja käyttökytkimet (IntelliKeys, painikesovittimet ja kytkimet,)
7. kommunikointilaitteet (mm. Vocaflex, B.A.Bar, Imagetalk)
8. asiakastyön toimintamallit (mm.17.6-18.6.2004)

Projektin aikana valmisteltiin myös ehdotus (liite 2.) siitä, mitkä ovat esimerkiksi kuntoutusalalla toimivan työntekijän riittävät tietotekniikan perustaidot. Ehdotus syntyi, kun ryhmässä mietittiin koulutusten järjestämistä oman alueen puhe- ja toimintaterapeuteille, opettajille sekä avustajille. Yhteinen käytännön kokemus on, että paljon varsinaisesta aiheen opetuksesta menee tietotekniikan perustaitojen opettamiseen.

Projektin hankinnat

Projektissa hankittiin koulutuksen ja työssäoppimisen välineiksi kullekin projektissa toimivalle tekniselle avustajalle kannettava tietokone. Lisäksi hankittiin yksi kosketusnäyttöinen tablet PC OYS-Kommunikaatiokeskus-Tikoteekin asiakaskäyttöön, jotta saataisiin Tikoteekkiverkoston kokemusta tämältyyppisen tietokoneen soveltuvuudesta vaikeavammaisen henkilön kommunikoinnin apuvälineenä. Tietokoneohjelmia hankittiin projektin eri vaiheissa, viimeisimmät vielä marras-joulukuussa 2004, koska haluttiin varmistaa, että Tikoteekit saavat käyttöönsä ohjelmien viimeisimmät versiot. Pääosa hankituista ohjelmista ja laitteista jää projektiin osallistuneiden Tikoteekkien asiakastyön välineiksi, osa on tarkoitettu kiertämään koko Tikoteekkiverkoston käytössä. Luettelo tehdyistä ohjelma- ja laitehankinnoista liitteessä 3.

Teknisen avustajan toimenkuva

Vuoden 2003 touko-marraskuussa projektiin osallistuvat tekniset avustajat kirjasivat päivittäiset työtehtävänsä ja niihin kuluneen ajan. Tämän pohjalta projektityöntekijä valmisteli toimenkuvan, jota projektiryhmässä työstettiin eteenpäin. Samalla mietittiin mikä olisi tehtävään soveltuvin nimike. Nimikkeeseen haluttiin termi ”tekninen” tietoteknisen sijaan siksi, että vastuualueeseen kuuluu muutakin tekniikkaa kuin tietotekniikka. Eri nimikevaihtoehtoja, joita projektilaiset itse ehdottivat olivat: Tikoteekin tekninen avustaja, tekninen ohjaaja ja tekninen tuki. Kevään 2004 aikana kussakin projektiin osallistuvassa Tikoteekissa laadittiin teknisen avustajan toimen perustamiseksi tarvittava esitys, jossa käytettiin toimenkuvaa varten valmisteltua tietoa.

Toimenkuvaa laadittaessa (liite 4.) erotettiin välitön ja välillinen asiakastyö, jotta saataisiin selville paljonko Tikoteekki-työssä tarvitaan aikaa esimerkiksi uusiin ohjelmiin ja laitteisiin perehtymiseen yleisesti, paljonko aikaa kuluu apuvälineiden hankintoihin ja huoltotarpeen selvittämiseen. Välitön asiakastyö sisältää mm. vastuun ohjelmien ja laitteiden asennuksesta, teknisten laitteiden käytön opastuksesta, hankintojen valmistelusta ja toteuttamisesta. Välillistä asiakastyötä ovat mm. asiakas- ja laiterekisterin hoitaminen, laitteiden ja ohjelmien käytön opettelu ja testaus sekä markkinoilla olevien eri vaihtoehtojen vertailu, käyttöohjeiden laatiminen ja käyttötuki esim. puhelimitse ja sähköpostilla, sekä teknisen alan kehityksen seuraaminen.

Tehdyn selvityksen perusteella voitiin todeta, että esimerkiksi uusien laitteiden ja ohjelmien käytön opetteluun kuluu työajasta noin 30 % silloin kun työntekijällä ei ole mitään aiempaa kokemusta tämän erityisalueen laitteista ja ohjelmista. Tässä kohdin on huomioitava, että

kaikilla projektilaisilla oli keskimääräistä parempi tietotaito yleisestä tietotekniikasta ja tietokoneen käytöstä.

Kun teknisiltä avustajilta ja projektitekoteekkien työntekijöiltä kysyttiin vuoden 2004 lopulla sitä, mikä olisi sopiva peruskoulutus sairaalassa toimivalle Tikoteekin tekniselle avustajalle, niin osa Tikoteekkien työntekijöistä korosti sitä, että terveydenhuollon koulutus pohja on eduksi asiakastyössä ja osa sitä, että tietty pohja, kuten mikrotukihenkilökoulutus on välttämätön teknisen avustajan työn kannalta. Lisäksi todettiin että, joustavuus ja käytännönläheisyys sekä luoviin, ehkä hulluihinkin ratkaisuihin on eduksi. Teknisistä avustajista jokainen piti omaa koulutustaastaansa parhaana ko. tehtävään.

Teknisen avustajan työhön kuuluu myös käyttöohjeiden laatiminen tietokoneen käytöstä, erilaisista tietokoneohjelmista sekä muista teknisistä apuvälineistä. Projektin aikana syntyneitä ohjeita on jaettu koko Tikoteekki-verkoston käyttöön sähköpostilla. Lyhyempiä tietokoneen ja kuntoutus-, sekä apuohjelmien käyttöön liittyviä vinkkejä ja neuvoja on myös julkaistu Tikonen- tiedotteessa sekä lähetetty sähköpostilla Tikoteekki-verkostolle. Lisäksi projektiryhmä osallistui Suomessa markkinoilla olevien kommunikointiohjelmien arviointiin. Nämä kaikki löytyvät myös Papunetistä osoitteesta: www.papunet.net/yleis/työkalut/ohjelmat.

Tekninen avustaja tikoteekki-tiimissä

Teknisten avustajien projektiryhmässä ja projektissa toimivien Tikoteekkien työntekijöiden kanssa keskusteltiin paljon siitä, miten uuden ammattiryhmän ammatillisuuden kehittymistä voitaisiin tukea. Projektiryhmässä käytiin yhdessä läpi erilaisia tapausselostuksia toteutuneista apuvälinearvoista, ja niiden pohjalta keskusteltiin asiakastyössä syntyvistä tunteista. Aluksi näitä tapausselostuksia esittelivät jo työtä tehneet Tikoteekkien työntekijät. Projektin lopulla myös projektilaiset itse toivat tapausselostuksia yhteiseen pohdintaan. Näiden tapausselostusten avulla myös jaettiin tietoa erilaisista toimivista apuvälineratkaisuista ja toimintatavoista. Ammatillisen työotteen syntyminen vaatii aikaa, ja oman työryhmän yhteistä keskustelua. Asiakastyötaitojen ja ammatillisuuden kehittämisessä on aina otettava huomioon työntekijän yksilölliset lähtökohdat ja edellytykset, sekä se missä tilanteessa ja vaiheessa kukin alueellinen tikoteekkityöryhmä on ollut projektin aikana. Osa työryhmistä oli jo toiminut vakiintuneemmin ja esimerkiksi samoissa tiloissa koko projektin ajan, kun osassa oli ollut vain osa-aikainen puheterapeutti ohjaamassa projektityöntekijää. Lisäksi kaikissa yksiköissä oli joko toteutunut tai tehty suunnitelmia Tikoteekin tilojen remontoimisesta ja muuttamisesta.

Seurantakysely

Teknisille avustajille suunnatussa seurantakyselyssä marraskuussa 2003, kun projektissa oli kuusi kuukautta takana, kysyttiin palautetta mm. kaikista koulutuksista ja projektiryhmän toiminnasta. Koulutuksesta saadussa palautteessa toivottiin vähemmän aiheita aina yhdelle päivälle. Projektiryhmä koettiin tärkeäksi samanhenkiseksi tukiryhmäksi, joka tukee oppimista. Projektiryhmän säännölliset tapaamiset vahvistavat yhteenkuuluvuutta ja helpottavat tiedon jakamista. Ensimmäisen puolen vuoden aikana jokainen tekninen avustaja oli omassa yksikössään auttanut myös muita työyhteisön jäseniä antamalla yleistä mikrotukea (kirjoitongelmien ratkaisua kuvien skannausta ja toimisto-ohjelmien käytössä opastamista) sekä TAYS- ja TYKS- Tikoteekeissa osallistumalla yksikön kotisivujen rakentamiseen.

Lokakuussa 2004 tehdyssä uudessa seurantakyselyssä voitiin havaita, että yhteistyö kunkin sairaalan atk-osaston kanssa oli vakiintunut lähes kaikissa yksiköissä. Ja kun kaikilla oli takana vuosi asiakastyötä toteuttavan tiimin jäsenenä, projektilaiset kuvaavat omaa oppimistaan seuraavasti:

”- Olen oppinut seuraavia asioita Tikoteekin teknisenä avustajana:

- toimimaan tiimin jäsenenä sekä yksin arviointitilanteessa*
- käyttämään laitteita ja ohjelmia*
- huoltamaan laitteita*
- rakentamaan kommunikointiohjelmia*
- tekemään ohjeita*
- opastamaan, kouluttamaan laitteiden ja ohjelmien käyttäjiä*
- IT-rutiinia*
- paineensietokyky parantunut*
- muisti virkistynyt*
- englanninkieli parantunut*
- lähimmäisen/ erilaisten ihmisten kohtaamista*
- sairaalamaailman tuntemusta”*

Projektissa mukana olevien Tikoteekien työntekijät pitivät oman kokouksensa maaliskuussa 2004 projektityöntekijän kanssa. Kokouksessa ja aiemmissa yhteyksissä saadussa palautteessa korostui se, että teknisiltä avustajilta toivottiin enemmän aktiivista työtettä, vastuunottoa ja asioiden loppuun saattamista. Sama asia korostui, kun lokakuussa 2004 samat henkilöt vastasivat seurantakyselyyn. Edelleenkin tekniseltä avustajalta toivottiin jämäkämpää otetta ja vastuunottoa tiimityössä. Toisaalta ymmärrettiin se, että kun useimmilla henkilöillä ei ole kokemusta tiimityöstä kuntoutuksen varsin naisvaltaisella alalla, oman roolin löytäminen vie aikaa. Kun asiasta keskusteltiin teknisten ryhmässä, kävi ilmi, että mm. epäselvyys siitä kuka on esimies (Kehitysvammaliitto on palkanmaksajana työnantaja ja projektipäällikkö virallinen esimies), on vaikuttanut siihen, että osalla

projekttilaisista ei ole ollut motivaatiota sen suurempaan vastuunottoon. Lisäksi projekti aikana maksetun palkan pienuus aiheutti tyytymättömyyttä.

Projektissa olevien Tikoteekkien työntekijät antoivat myös palautetta projektin onnistumisesta. Työn sisältöjen määrittely eri ammattiryhmien kesken oli selkiintynyt ja tämän koettiin parantaneen työn laatua. Projektin ja sairaalan välinen vastuunjako oli koettu varsinkin projektin alkuvaiheessa epäselväksi päivittäisten ja hallinnollisten asioiden hoidossa, sekä liittyen esimieskysymyksiin ja esimerkiksi työterveyshuollon käytännön järjestelyihin.

Projektissa olevien Tikoteekkien työntekijöiltä kysyttiin vuoden 2004 seurantakyselyssä myös sitä, mitä koulutuksia Tikoteekki-verkostossa tulisi jatkossa järjestää teknisille avustajille. Puhe- ja toimintaterapeuttien mielestä koulutuksissa tulisi käsitellä potilaiden kohtaamista, itsenäistä asioiden hoitamista, raportointia potilaspapereihin sekä kehittää englanninkielistä ammattisanaston hallintaa. Lisäksi ehdotettiin erilaisten asiakasesimerkkien vaihtoa. Teknisille avustajille toivottiin tiedotettavan nopeimmin uusista kommunikointiohjelmista, laitteista ja mm. hyvistä internet-linkeistä.

Tekniset avustajat toivoivat jatkossa säännöllistä koulutusta uusista ohjelmista, laitteista ja kommunikointiohjelmista, sekä mahdollisuuksia jakaa saatuja kokemuksia esimerkiksi asiakastyöstä omassa ryhmässä. Lisäksi tekniset avustajat ehdottivat, että Tikoteekki-verkostossa tulisi järjestää puhe- ja toimintaterapeuteille koulutusta esimerkiksi tietokoneen toiminnan peruselementeistä, kuten muistista, prosessorista ja kiintolevystä.

Kun Tikoteekki-verkostossa kysyttiin mielipidettä siihen, voisiko tekninen avustaja toimia ulkoisena palveluna, vastaus oli yksiselitteisen kielteinen. Kun tekninen avustaja toimii osana moniammatillista työryhmää apuvälinepalveluja tarjoavan työryhmän toiminnan katsotaan olevan joustavampaa ja käytännössä asiakastyön järjestäminen onnistuu paremmin. Myös tiedonkulku on parempaa ja työnjako sekä vastuualuiden määrittely eri ammattiryhmien välillä toteutuu paremmin, kuin jos tekniset palvelut ostettaisiin ulkopuolisilta toimijoilta. Tekniselle avustajalle syntyy myös todellisempi kuva apuvälinepalveluja tarvitsevasta asiakasryhmästä ja sen tarpeista, ja tämä luo pohjaa toiminnan kehittämiseksi.

Myös koko moniammatillisen työryhmän tietotaidon katsottiin lisääntyvän, kun kaikki toimivat ryhmässä kokopäiväisinä ja tasavertaisina. Pysyvyys ja jatkuvuus työssä puolestaan mahdollistavat tämän erikoisalan kehittämisen paikallisesti ja koko Tikoteekki-verkostossa. Lisäksi vastauksissa korostettiin, että työryhmässä syntyvästä tietotaidosta hyötyy myös

koko apuvälineyksikkö tai puhe-äänihäiriöpoliklinikka. Periaatteessa ulkoistettuna palveluna voisi suorittaa vain asiakkailta käytössä olleiden tietokoneiden puhdistuksen ja käyttöjärjestelmän uudelleenasetuksen. Erityisohjelmistojen asennuksessa tarvitaan jo tietoa asiakkaalle tulevasta apuvälinekokonaisuudesta.

Projektin ohjausryhmä

Projektia valvoi Helsingin Tikoteekin johtoryhmä, jonka rinnalle perustettiin aluekeskusten edustajista koottu ohjausryhmä. Tavoitteena oli varmistaa tiedonkulku ohjausryhmän jäsenille ja sitä kautta myös tulosyksikköjen esimiehille sekä mahdollistaa keskustelu projektin toteutuksesta, koulutusmallista ja teknisten avustajien tulevaisuudesta eri sairaanhoitopiireissa. Projektin ohjausryhmä kokoontui kolme kertaa (28.3.2003, 4.2.2004 ja 1.12.2004) Kehitysvammaliiton Tikoteekissa. Ohjausryhmään oli kutsuttu seuraavat henkilöt: Anssi Autere, TESO ry/Hyvinvoinnin Tekijät pk-yrityksissä –projekti edustajana, Leena Autio, TAYS:n Apuvälinekeskuksen vastaavana, toimintaterapeutti Marianne Hakkarainen, TYKS:n apuvälinekeskuksen edustajana, sosiaalineuvos Juhani Irlala, Kehitysvammaliiton hallituksen edustajana, Riitta Korkiatupa; Seinäjoen sairaalan apuvälinekeskuksen vastaavana, apulaislääkäri Mari Qvarnström, KYS Puhe- ja äänihäiriöpoliklinikalta sekä OYS Kommunikaatiokeskus / Tikoteekin tekninen ohjaaja Miikka Sinervo. Työryhmän puheenjohtajana toimi Kehitysvammaliiton Tikoteekin johtaja Eija Roisko ja sihteerinä projektityöntekijä Sirkku Johansson.

Lopuksi

Koko Tikoteekki-verkoston 10-vuotisen olemassaolon aikana tietokoneissa on ollut käytössä seitsemän eri käyttöjärjestelmää. Eikä mikään viittaa siihen, että tämä kehityssuunta päättyisi tähän, vaan käyttöjärjestelmät ja apuohjelmat vaativat aina vain enemmän aikaa ja osaamista siltä henkilöltä, jonka tulee ratkaista käytännön ongelmatilanteita. Siksi Tikoteekin tekniselle avustajalle tulisi varata vuosittain mahdollisuus päivittää tietonsa myös yleisen IT-alan asioissa ja tehdä yhteistyötä sairaalan atk-osaston kanssa. Mitä parempi IT-alan osaaminen teknisellä avustajalla on, sitä nopeammin tekniset ongelmatilanteet saadaan ratkaistua. Projektissa aloitettu yhteistyö Tikoteekkien teknisten vastuuhenkilöiden välillä sekä erilaiset koulutukset tulevat jatkumaan Kehitysvammaliiton Tikoteekin koordinoimana.

Haaste tulevaisuudessa tulee olemaan siinä, miten nämä AAC-tekniikkaan erikoistuneet henkilöt saadaan pysymään alalla, ja kehittämään sitä. Heidät tulisi ottaa tasavertaiseksi Tikoteekki-työn kehittäjiksi puhe- ja toimintaterapeuttien rinnalle. Heille tulisi myös antaa mahdollisuus kehittää tieto-taitojaan puhetta tukevan ja korvaavan kommunikoinnin alueella,

mutta ei liene tarkoituksenmukaista kouluttaa heistä AAC-työntekijöitä. Puhe- ja liikuntavamman ihmisen kohtaaminen ei sinänsä vaadi koulutusta, vaan ennenkaikkea avointa mieltä ja toista ihmistä kunnioittavaa elämänasennetta.

Kirjallisuus/ lähteet:

- Tikoteekin asiakasarvioinnin toteutumisen ja tuottajayhteisöjen palvelujen tuottamiseen sitoutumisen arviointi osana Tikoteekki-verkoston kehittämisprosessia, Evaluate Praxis Oy, huhtikuu 2003.
- Kommunikointiohjelmat : <http://www.papunet.net/yleis/tyokalut/ohjelmat/?id=67>
- Vinkit: <http://www.papunet.net/yleis/tyokalut/ohjelmat/?id=137>
- Ohjeet : <http://www.papunet.net/yleis/tyokalut/ohjelmat/?id=370>
- Tikotools-sivu: <http://koti.mbnet.fi/tikotool/>

Liite 1. Ilmoitus projektin koulutuspaikasta

Liite 2. Tietokoneen käytön perustaitoja, Kehitysvammaliiton Tikoteekki 2004

Liite 3. Projektin hankkimat tietokoneohjelmat ja laitteet

Liite 4. Teknisen avustajan toimenkuva Tikoteekkityössä

Oletko tietotekniikka-alan monitoimihenkilö, joka on kiinnostunut puhe- ja liikuntavammaisten ihmisten tietoteknisistä ratkaisuista.

XXXXX:n Tikoteekkiin haetaan Tikoteekki-tiimiin tekniseksi tukihenkilöksi koulutettavaa henkilöä.

Koulutus tapahtuu Kehitysvammaliitto ry:n koordinoimassa RAY-projektissa, joka toteutetaan Seinäjoen, Turun, Tampereen ja Kuopion Tikoteekki- keskuksissa. Projekti alkaa helmi/maaliskuussa 2003 ja kestää vuoden 2004 loppuun. Hakijan tulee olla pitkäaikaistyötön, joka on oikeutettu yhdistelmätukeen.

Hakijan toivotaan olevan

- mikrotukihenkilön koulutuksen omaava tai vastaavat tiedot hallitseva henkilö
- itsenäiseen työskentelyyn kykenevä
- erilaisten ihmisten kanssa toimeentuleva
- kokemus sosiaali-, terveys-, kuntoutus- tai opetusalan tehtävistä katsotaan eduksi

Projektin aikainen työaika on vähintään 25 tuntia / viikko, ja palkkaus neuvotellaan hakijan kanssa. Palkkaukseen vaikuttavat hakijan aiempi työkokemus ja koulutus.

Lisätietoja projektista, koulutuksesta ja teknisen vastuuhenkilön työtehtävistä:

Projektityöntekijä Sirkku Johansson

Sirkku.johansson@famr.fi

09- 34809 375 (Helsingin Tikoteekki)

040- 7022 788

Lisätietoja aiheeseen liittyvistä asioista osoitteesta: www.papunet.net

Liite 2. Tietokoneen käytön perustaitoja

	kyllä	en
osaan käynnistää tietokoneen		
tiedän yleisesti mikä on käyttöjärjestelmä tietokoneessa		
tiedän mikä on hakemiston (kansion) ja tiedoston ero		
osaan muuttaa työpöydän perusasetuksia		
osaan luoda pikakuvakkeen työpöydälle		
hallitsen 2-klikkauksen ja osaan säätää sen asetukset		
tiedän mistä löytyy hiiren 2-painike		
hallitsen käynnistä-valikon käytön		
osaan luoda oman kansion haluamaani hakemistoon		
osaan tallentaa haluamaani hakemistoon /kansioon		
osaan tulostaa haluamaani tulostimeen, sekä muuttaa tulostusasetuksia		
osaan kopioida/ siirtää tiedoston hakemistosta toiseen		
osaan käyttää kopioi + liitä komentoja (Copy + Paste)		
osaan käyttää USB- muistitikkuja		
osaan polttaa rompulle tietoja		
osaan skannata kuvia		
osaan skannata tekstiä		
osaan siirtää digikamerasta kuvat tietokoneeseen		
hallitsen kuvankäsittelyn perusasioita (kuvan rajaus, koon muutto, toiseen tiedostomuotoon tallentaminen)		
löydän koneesta hiiri-, näppäimistö ja kirjoitinportit, USB-portit		
osaan käyttää Windowsin ääninauhuria		
osaan käyttää tietokoneeseen liitettyä mikrofonia		
osaan muuttaa näytön asetukset		
osaan muuttaa näyttöasetukset kahdelle näytölle		
osaan käyttää datatykkiä (liittää tietokoneeseen ja videonauhuriin, säätää asetuksia)		
osaan tekstinkäsittelyn perusasiat		
osaan powerpoint-ohjelman perusasiat		

Liite 3. Projektin hankkimat tietokoneohjelmat ja laitteet

Projektin hankkimat tietokoneohjelmat:

- Symbol for Windows sarjasta: Kartantekijä, Muistipeli, Monivalinta (4 kpl)
- The Grid
- Assistant (2kpl)
- Symbolikirjoitus 2000
- Piktogram kuvapankki (2 kpl)
- Boardmaker 5 (2 kpl)
- TalEdit (1kpl)
- Parrot (4 kpl)
- OnScreen (1 kpl)
- Ghost (5 kpl)
- Prophet- sanaennustusohjelma (1 kpl)
- Biggy Light kursoriohjelma (1 kpl)
- Audilex-peliversio (1 kpl)
- Lukimaa (1 kpl)
- Jokus (1kpl)
- Lanttu leikkaa CD (1 kpl)
- Värejä ja muotoja (1 kpl)
- Vallu Vaaksa (1 kpl)
- MegaMix (1 kpl)
- Clicker 4 (1kpl)
- Symbol for Windows- sarjan Kartantekijä, Monivalinta, Muistipeli (4kpl) USB-avaimessa
- Symbol for Windows- sarjan Symbol Editor (1 kpl) USB-avaimessa
- Discover Switch USB (1kpl), Discover Mate (1 kpl), Discover switch sovitin PS/2>USB (2 kpl)
- Boardmaker 5

Projektin hankkimat tietokoneen käyttöön liittyvät apuvälineet ja oheislaitteet:

- Nokia D211 monitoimipäätelaite GPRS- internet yhteyttä varten (4 kpl)
- Point It joystick + Type-Matic ruutunäppäimistö (4 kpl)
- DJ USB-painikesovitin (4 kpl)
- sarjaporttiliitin (Sensory Software) (1 kpl)
- Toby kytkintestaaja (4kpl)
- X-keys Stick USB (1 kpl)
- USB-hub Belkin 4-porttinen (5 kpl)
- USB muisti 256 M Inno (5 kpl)
- USB hiiret (4kpl)
- USB lukija (1 kpl)
- Creative webcam Nx Pro (6 kpl)
- Quick Glance silmähiiri (1kpl)
- QualiWorld- ohjelmisto (1kpl)
- hiiriemulaattori ICON III USB (2 kpl)
- digitaalikamera (2 kpl)
- HP Color LaserJet 3500 U2 (1 kpl)
- CanoScan Lide 20 U2 (1 kpl)
- HP Pavilion T470FI, AMD XP 3000+, WinXPhome 17 " TFT (1 kpl)
- Acer TravelMate C 302Xmi (1kpl)
- TrackerOne ohjelmisto (1 kpl)
- GoTalk 4 (1 kpl)
- GoTalk 9 (1 kpl)
- Cherry mininäppäimistö + reikälevy (1kpl)
- Pienennetty näppäimistö USB mini (1kpl)
- Vocaflex

Liite 4. Teknisen avustajan toimenkuva Tikoteekkityössä

VÄLITÖN ASIAKASTYÖ

askäynti /komm.arviointi
askäynti /tietokon.arviointi
askäynti/ ohjelmiin
tutustuminen

- * asennus
- * opetus
- * huolto/korjaus
- * konsultointi

tikossa / komm.arviointi
tikossa / tietokon.arviointi
tikossa/ohjelmiin tutustuminen
* asennus

- * opetus

- * huolto/korjaus
- * konsultointi

ympäristönhallintalaitteet
kommunikointilaitteen huolto
matkat

VÄLILLINEN ASIAKASTYÖ

asiakasrekisteri
ohjelman, laitteen opettelu
/testaus
kirjalliset työt, ohjeet
diagnooseihin tutustuminen
materiaalin valmistaminen:

- * symbolikansiot
 - * komm.ohjelman rakentaminen
 - * muu materiaali
- ohjelmien, laitteiden hankinta
tiedon hankinta

**OMA TIKO
KOULUTTAA**

tutustumisryhmät
koulutuksen valmistelu
matkat

messut

TIEDON HANKINTA

lehdet, kirjat
internet
teknisten verkosto

messut

TIEDON VÄLITYS

internet
teknisten verkosto
messut

**OMAN TIKON
TIIMITYÖ**

tikopalaveri

**TEKNISTEN
PROJEKTI**

työkokous
koulutus
matkat

**YHTEISTYÖ
SAIRAALASSA**

kotisivujen tekeminen
koulutuksien tekninen tuki
laitevastaavan töitä

yht.työpalaverit
yleiset mikrotukityöt

**LAITEHUOLLOT (ei
asiakas)**

tikon koneen huolto,
asennukset
kommunikointilaitteen huolto

HANKINNAT

tiedon hankinta
tarjouspyynnöt
matkat

suunnittelutyö

**OMAN TYÖN
KEHITTÄMINEN**

suunnittelutyö
kirjaaminen
kehityskeskustelut
raportit
palaverit
virkistys, työky-toiminta